

Акад. Михаило Апостолски

Во 1977 година се навршуваат 10 години од основањето на Македонската академија на науките и уметностите. Десет години – тоа е мошне кус век за една висока научна институција, за целосно да се согледа нејзиното место и функција во нашето општество. Но, кус е и временскиот развој на нашата државност, што говори дека е кус и временскиот период на слободниот развој на просветата и науката во нашата Социјалистичка Република Македонија. Ова е мошне значајно кога се оценуваат постигнатите резултати во нејзиниот развој. И просветата, и науката и културата, како и самата држава, имаат еден заеднички елемент – младоста, што се одликува со висок елан – примарниот фактор за забележување на видни резултати во целокупниот развој на Републиката во овој кус временски период.

Македонскиот народ во својата историја најтешко беше погоден во балканските и во Првата светска војна (1912 – 1913 и 1914 – 1918). Во тие војни тој ги изгуби и минималните придобивки што ги беше извојувал во време на владеењето на Отоманската империја. Уште во балканските војни црковно-училишните општини и македонските училишта беа распуштени, а учителите и свештениците – прогонети.

Буржоаските влади на соседните балкански држави, со едностранни акти Македонците ги преименуваа во Бугари, Срби или Грци-словенофили. Сето тоа се вршеше по административен пат, со примена на најсурови мерки какви што им стоеја на располагање на државните буржоаски апарати за притисок, заради денационализирање на македонскиот народ. Со ова беа прекинати сите природни патишта за развој на просветата и културата во Македонија, што посебно се одрази врз развојот на македонски кадри. Практично, под власта на буржоаските влади, Македонија остана без кадри, бидејќи минимален беше бројот на кадри што низ училиштата и факултетите на буржоаската власт на поробителите се создаваа од македонскиот народ и од народностите.* Затоа, не е тешко да се согледа и оцени значењето и големината на Народноослободителната

*Според некои податоци, при ослободувањето на Македонија (ноември 1944 г.), во денешна СР Македонија имало: 312 просветни работници (со средна и висока наобразба), 66 лекари, а слична била положбата и во другите струки: агрономи и земјоделски техничари – околу 40, правници – околу 50, неколкумина инженери и сл.

војна и Револуцијата, организирани од Комунистичката партија на Југославија (Сојузот на комунистите на Југославија) и под непосредно раководство на нејзиниот генерален секретар Јосип Броз Тито, за перспективите што таа ги отвори. Во периодот од 1912 година до Втората светска војна Македонија беше осиромашена не само во стопанска смисла туку и кадровски. Оттука произлегува и извонредната улога на Комунистичката партија за брзата изградба на нашето самоуправно социјалистичко општество.

Затоа сме и горди што десетгодишнината на постоењето и работењето на Македонската академија на науките и уметностите ја одбележуваме во годината на двојниот јубилеј на другарот Јосип Броз Тито, најзаслужената личност за ослободувањето на македонскиот народ од вековното ропство, за создавањето и развојот на Социјалистичка Република Македонија.

Во братската заедница на народите и народностите на Југославија е обезбедена независноста и слободниот развој на македонскиот народ, како и на сите други народи и народности што живеат во Социјалистичка Федеративна Република Југославија.

Успешниот развој на Народноослободителната војна и Револуцијата овозможија уште во еколот на силните вооружени борби да се отпочне со отворање на први македонски училишта,* со што беа поставени темелите на просветата – како еден од условите за изградба на национални кадрови.

Набргу по ослободувањето, покрај развиената средношколска мрежа, се создава и прва високошколска институција во Македонија – Филозофскиот факултет во Скопје, кој стана основа за создавањето на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје и за постепено создавање на голем број научни институции.

Имајќи ја предвид затечената состојба на стручните кадрови во Македонија, нужно е да ја истакнеме далекувидоста и да ја подвлечеме смелоста на политичкото и на државното раководство – веднаш по завршувањето на Втората светска војна да донесе одлука за брзо развивање на високото школоводство и формирање на високошколски институции. Таквата далекувида и смела одлука се засноваше врз полната увереност дека другите републики во Југославија, како

*Во 1943 година во Западна Македонија отпочнуваат со работа првите училишта, во кои наставата се изведува на македонски јазик.

организационо и кадровски поразвиени, ќе помогнат во почетниот период во развитокот на високото школство во Македонија.

Напоредно со развитокот на школството, се вложуваа усилби за развитокот и на уметностите, а едновременно се удираа и темелите на институтите за научна активност.

Грижата на Партијата и на државното раководство за развивањето на просветата, науката и културата во СР Македонија заслужуваат посебно да се истакнат, бидејќи таквиот однос овозможи СР Македонија релативно бргу да изгради сопствени кадрови, кои застапаа на чело на просветните, културните и научните институции. Овие го забрзаа создавањето и развитокот на млади кадрови од разни научни дисциплини за потребите на нашата млада индустрија, земјоделството, општествените служби и др.

Истакнувањето на овој брз развиток на кадровската структура – како резултат на активноста на едно слободно, самоуправно социјалистичко општество, го подвлекуваме за да може да се сфати дека само 22 години по ослободувањето на Југославија, по организирањето на слободен живот во нејзините републики и автономни покраини, се создава Македонската академија на науките и уметностите, што претставува редок успех на едно општество. И токму бројниот кадровски потенцијал, создаден за извонредно кус временски период, што можеше да се оформи само во едно социјалистичко општество, како и брзиот развиток на Републиката во целина, беа основните претпоставки за создавањето на Македонската академија на науките и уметностите.

Благодарејќи на разбирањето на значењето и ценењето на местото и улогата на Македонската академија на науките и уметностите во нашето општество од страна на раководствата на Републиката и на градот Скопје, веднаш отпочна организирањето на работата. Академијата времено се всели во зградата на улица „Лермонтова“ бр. 1, со што беа создадени минимални услови за отпочнување со работа. Веднаш потоа, Собранието на Општината на град Скопје додели локација за изградба на нов дом на Академијата. Разбирањата на Извршниот совет на СРМ и на сите републички – државни и општествено-политички раководства, за улогата и местото на Академијата, придонесоа да се обезбедат финансиски средства и изгради зградата на Македонската академија на

науките и уметностите. Таквите разбирања придонесоа и во развивањето на нејзината активност.

Македонската академија на науките и уметностите, уште со првите чекори на својата активност, настојуваше да ги оправда грижата и усилбите што ги даде и дава нашето социјалистичко општество, нашето партиско-политичко и државно раководство. Изминатите 10 години се карактеристични по тоа што посебно внимание се посвети на решавањето на низа организациони проблеми, со цел да се одговори на задачите што стојат пред неа. Едновремено се разви широка соработка со академиите на науките и уметностите на другите републики, со поголем број академии во странство, како и со голем број институти и факултети во Републиката. Посебно внимание беше посветено на развивањето на научна активност во Академијата и на избор на нови членови од Републиката, од другите републики и автономни покраини на Југославија и од странство.

Содржината на оваа јубилејна публикација покажува дека Академијата е носител на повеќе научни проекти, а нејзините членови едновремено се вклучени во повеќе меѓуакадемски одбори, коишто се занимаваат со проучување на одделни научни проблеми.

Во изминатиот период Академијата се јавува како организатор на повеќе научни собири, коишто и во наредниот период остануваат како една од значајните и полезни активности. Истакнуваме дека до крајот на оваа година ќе се одржи научен собир за просветата и културата во Македонија. Така, и за наредниот период се предвидува одржување на научни собири (во 1978 год., на пр., два собира), што се покажа како мошне корисен метод за брзо, ефикасно и мултидисциплинарно расветлување на одделни научни проблеми, за отворање на нови и за нивно натамошно проучување. Посебно ги истакнуваме резултатите од научните собири со теми од историското минато на нашиот народ и народностите што во денешната ситуација имаат извонредно значење.

Со оглед на бројниот состав на Академијата, можеме да бидеме задоволни со нејзината научна активност. Покрај обврските на нејзините членови на работните места, нивното ангажирање во дејностите на Академијата е големо. Тие одговараат на задолженијата во научната работа на Академијата како резултат на високото разбирање за нужноста од афирмирање на Републиката на научен план, придружувајќи се на тој начин кон напорите што работничката класа, работните

луѓе во Републиката, ги вложуваат за изградбата на СР Македонија, за изградбата на самоуправното социјалистичко општество.

Научната активност на Академијата и научната ангажираност на нејзините членови истакнуваат редица проблеми што треба да се пребродуваат, за да може уште повеќе да се развие научната активност во неа, а истовремено да се подигне нејзината улога и функција во развивањето на научната мисла во СР Македонија.

Тргувајќи од примарната улога и функција на Македонската академија на науките и уметностите, пред нејзините одделенија се поставува задача – првенствено да се прифаќаат за носители на проекти што имаат мултидисциплинарен карактер. Во тој случај, Академијата, како носител на одреден проект, се јавува во функцијата на координатор на научната активност на повеќе научни институции (факултети, институти и др.). Едновремено, таа треба да обезбеди солидна и објективна рецензија за трудовите на проектите чии е носител.

Соработката со разни институции досега се развиваше доста добро и сите научни работници секогаш ја прифаќале соработката. На овој план постојат и проблеми што треба договорно, но поефикасно, да се решаваат. Значајно е прашањето за начинот на ангажирањето на научните работници за одделни проблеми. Оваа соработка сметаме дека ќе биде поефикасна ако вклучувањето во одделни проекти биде во заедничка организација со институтите, што не треба да го исклучи и индивидуалното ангажирање на одделни научни работници.

Прашањето за финансирање на проектите досега е решавано на разни начини. Потребно е, во соработка со Заедницата на научните дејности, да се ускладат гледањата во изградувањето на единствени и објективни критериуми за финансирање на научната работа.

Организирањето на соработката со другите академии од социјалистичките републики во СФРЈ и со Друштвото за наука и уметност на Косово се одвива на обострано задоволство. Просторот за развивање на оваа соработка е голем. Бројни се проблемите од заеднички интерес наследени од историското минато, но исто така бројни се и проблемите од заеднички интерес за развитокот на републиките и на СФРЈ во целина.

Соработката помеѓу академиите се развива преку Советот на академиите на науките и уметностите на СФРЈ и во меѓусебни директни контакти. Со

результатите од таа соработка можеме да бидеме задоволни, поради тоа што оваа соработка е заснована врз доброволно меѓусебно договарање, кое пред себе има поширока општојугословенска цел. Ќе се вложуваат нови усилби за развивање и усовршување на сегашните форми на соработка и ќе се бараат и развиваат и нови форми за постигнување на поефикасни резултати во научната активност.

Веднаш по основањето, Академијата пристапи кон договарање на соработка со голем број академии на науките и уметностите во странство. Таа соработка, во основа, се развива преку Советот на академиите на науките и уметностите на СФРЈ, а постојат и директни контакти.

Оваа соработка е разновидна: размена на литература, размена на членови и соработници на Академијата, како и заедничко ангажирање во некои научни проекти од интерес за двете страни.

На овој план видливи резултати се постигнати во областа на лингвистиката. Во наредниот период ќе се настои нејзиното искуство да се проучи и да се примени и на соработката во други научни дисциплини.

Соработката со академиите во странство претставува посебен интерес, првенствено за усовршување на научните кадри, но едновременно и за афирмација на нашата научна мисла, преку која се постигнуваат резултати и во афирмирањето на нашата нација, а со тоа – и на нашата Република во целина.

За да може успешно да се развива соработката со странство, Академијата ќе настојува да се решат низа проблеми што произлегуваат од таа соработка, за чие решавање е неминовна потесна соработка со Универзитетот и со бројните научни институти, а истовремено и со републичките органи и организации.

Соработката со академиите во странство и во иднина ќе зазема важно место во дејноста. Тоа претставува проблем, но во секој конкретен случај мора солидно и сестрано да се преиспитува, за да имаме подобри и поефикасни резултати. Тоа, секако, е од посебен интерес за Републиката, но и за пошироката заедница во целина, кога се работи за заедничко проучување на проблеми од општествените научни дисциплини. Преку таа соработка можеме да ги презентираме нашите достигнуања и нашата реалност на едно самоуправно социјалистичко општество. Таа соработка може да биде и поле за достоинствена размена на погледи по разни научни проблеми. За нас и за нашата Република од

посебен интерес е, повторно да истакнеме, размената на погледи во областа на општествените науки.

Нашата Академија во иднина ќе обрне посебно внимание на поврзувањето на научната мисла со здружениот труд. Научната мисла се развива во еден широк круг на научни институции (факултети и научни институти) и тие се должни своите научни достигнувања и научните потенцијали да ги стават на располагање на организациите на здружен труд.

Академијата, како највисока научна институција, користејќи ги и законските овластувања, мора да настојува научната мисла во Републиката, поврзана со здружениот труд, да се развива и зема таква насока којашто ќе го забрза и унапреди целокупниот развој на Републиката.

Сосема е разбирливо дека во овој момент искуствата во оваа област се мали. Поради тоа, нужни се големи усилби од страна на научните институции, на организациите на здружен труд и на републичките самоуправни органи – со меѓусебно договарање да се решаваат проблемите во таа област. Целта на таа поврзаност на научната мисла со здружениот труд е единствена. Имено, да даде што поголеми резултати во општиот развој на Републиката.

При ова поврзување, првенство мора да се даде на актуелните фундаментални истражувања, со коишто се создаваат претпоставки и за апликационите и развојните истражувања.

Проблемите од оваа сфера бараат големи усилби, стрпливост и методичност во работата за перманентно пронаоѓање на нови форми на поврзување, за нивно развивање и усовршување.

На крајот, истакнувам дека десетгодишнината на Македонската академија на науките и уметностите ја одбележуваме со постигнати значајни резултати, но и со бројни проблеми што мораат да се решаваат во развивањето на нејзината работа. Ова произлегува од природната законитост – колку активноста напредува и колку се резултатите поголеми, толку повеќе се јавуваат нови проблеми.